

ภาคผนวก

- ① **สถานการณ์การพัฒนาและทิศทางการปรับตัวของประเทศ**
 - ② **การบริหารจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**
 - ③ **การบริหารจัดการทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**
 - ④ **การบริหารจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**
-
-

ภาคผนวก ④

**การบริหารจัดการทุนทาง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**

ภาคผนวก ④

การบริหารจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 เป็นกระบวนการจัดทำแผนที่แตกต่างจากแผนพัฒนาฯ ที่ผ่านมา เนื่องจากประเทศไทยมีแผนบริหารราชการแผ่นดิน เป็นกรอบยุทธศาสตร์สำหรับการบริหารจัดการของภาครัฐทั้งหมด แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้กำหนดเป้าประสงค์ การพัฒนาที่มุ่งสู่สังคมที่อยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้และภูมิคุ้มกัน และการสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ โดยการเสริมสร้างทุนเพื่อการพัฒนาประเทศทั้ง 3 ด้าน คือ ทุนเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างรากฐานของการพัฒนาประเทศในระยะยาว

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแผนบริหารราชการแผ่นดิน ได้กำหนดยุทธศาสตร์สำคัญ 3 ด้าน คือ การสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ฟื้นฟู การบริหารจัดการลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ และการควบคุมมลพิษ ซึ่งมีมาตรการและแผนดำเนินงานที่ดูแลการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขาโดยครอบคลุม ข้อเสนอแนวทางการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นข้อเสนอเพิ่มเติม ที่เน้นการเสริมสร้างทุนอย่างบูรณาการ เชื่อมโยงมิติการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังมุ่งให้ภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นข้อแตกต่างที่สำคัญ ระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กับแผนบริหารราชการแผ่นดิน

1

การประเมินสถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้าง ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทั้งที่ใช้แล้วหมดไป เกิดใหม่ทดแทนได้ หรือมีปริมาณไม่หมดสิ้น อันให้ประโยชน์โดยตรงในปัจจุบัน การผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ น้ำ อากาศ แสงอาทิตย์ ดิน ป่าไม้ ทุ่งหญ้า ความหลากหลายทางชีวภาพ และสินแร่ เป็นต้น และการให้ประโยชน์ทางอ้อม ในรูปของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต รวมทั้งการดำเนินวิถีชีวิต อย่างเป็นปกติสุขของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ คุณภาพอากาศ คุณภาพน้ำ ปริมาณของเสียที่หลีกเลี่ยงจากการผลิตและการบริโภคที่จะไม่กระทบต่อคุณภาพชีวิต รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น และควรค่าแก่ความภาคภูมิใจไปจนถึงชนรุ่นต่อไป เช่น ศิลปกรรม โบราณสถาน เป็นต้น

สถานการณ์ที่ผ่านมา : ทูทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยลดและเสื่อมโทรมลงอย่างต่อเนื่อง ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา พื้นที่ไม้ของประเทศถูกทำลายไปถึง 67 ล้านไร่ ปัจจุบันเหลือพื้นที่ป่าร้อยละ 33 ของพื้นที่ประเทศ และยังไม่สามารถเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ ให้ถึงร้อยละ 40 ซึ่งเป็นระดับที่จะรักษาสมดุลของระบบนิเวศไว้ได้ การสูญเสียพื้นที่ป่าต้นน้ำอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนและขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ซึ่งมีความต้องการใช้น้ำสูงกว่าปริมาณน้ำต้นทุนถึงประมาณ 40,000 ล้าน ลบ.ม. ในขณะที่มีการใช้น้ำอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เกิดความขัดแย้งแย่งชิงน้ำระหว่างภาคการผลิต และระหว่างชนบทกับเมือง ทรัพยากรดินเสื่อมโทรมมากขึ้นจากการใช้ที่ดินไม่ถูกต้องตามศักยภาพ ทำให้เกิดปัญหาการชะล้างพังทลาย ดินขาดอินทรีย์ ดินเค็ม ดินเปรี้ยว ที่ดินที่มีปัญหามีถึงร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมด และขยายตัวเพิ่มขึ้นเกือบปีละ 1 ล้านไร่ ในขณะที่ความต้องการพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น แต่พื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ยลดลง รวมทั้งความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง ทำให้ต้องเพิ่มผลผลิตโดยใช้สารเคมี และเกิดปัญหาการตกค้างของสารเคมีในดินมากขึ้น สำหรับทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ก็กำลังถูกทำลายอย่างรวดเร็ว สาเหตุมาจากการดำเนินกิจกรรมของมนุษย์ที่ทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตชนิดต่าง ๆ และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ทำให้อัตราการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตเพิ่มขึ้น มีรายชื่อสัตว์และพันธุ์พืชในบัญชีที่ใกล้สูญพันธุ์ถึง 684 ชนิด ทรัพยากรประมงเสื่อมโทรมอัตราการจับสัตว์น้ำลดลง 3 เท่า ป่าชายเลนลดลงจาก 2 ล้านไร่ เหลือ 1.5 ล้านไร่ และครึ่งหนึ่งอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม แหล่งปะการังร้อยละ 50 และหญ้าทะเลร้อยละ 30 มีสภาพเสื่อมโทรม โดยมีสาเหตุมาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ในขณะที่คุณภาพสิ่งแวดล้อมได้รับการแก้ไข แต่โดยภาพรวมยังมีสภาพเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต คุณภาพอากาศบริเวณเมืองใหญ่ที่มีการจราจรหนาแน่น มีคุณภาพต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะฝุ่นละอองขนาดเล็ก กากของเสียทั้งขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายมีมากถึงปีละ 22 ล้านตัน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ความสามารถในการขยะชุมชนอย่างถูกสุขลักษณะมีเพียงร้อยละ 30 ของเสียอันตรายถูกทิ้งรวมกับขยะมูลฝอยทั่วไป 2 ใน 3 ของของเสียอันตรายมาจากอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และโลหะ ซึ่งกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว และเติบโตมากกว่าการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมโดยรวมถึง 2 – 3 เท่า สารเคมีอันตรายเพื่อใช้ในการเกษตรและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ 67 ในช่วงปี 2537-2547 สำหรับสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยเฉพาะแหล่งศิลปกรรมและโบราณสถานที่สำคัญหลายแห่งถูกบุกรุกทำลาย จนอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม มีการบุกรุกพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา จนเหลือเพียง 1 ใน 5 ของพื้นที่ที่ประกาศเป็นเขตอนุรักษ์เดิม รวมทั้งการเสื่อมโทรมของเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและกำแพงเพชร จนอาจถูกถอดถอนจากการเป็นมรดกโลกได้

สภาพแวดล้อมและปัจจัยเกี่ยวเนื่องในสถานการณ์ปัจจุบัน เมื่อพิจารณาสถานการณ์ปัจจุบัน ยังพบปัจจัยเกี่ยวเนื่องทั้งภายในภายนอก และบริบทการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ในระยะต่อไป ดังนี้

จุดแข็งและโอกาส

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตภูมิประเทศและสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม ทำให้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ ชายฝั่งทะเล แร่ธาตุ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ทั้งชนิดพันธุ์ พันธุกรรม และระบบนิเวศ ชุมชนมีวิถีการดำรงชีวิตที่พึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากร ซึ่งก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์

บริบทการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ซึ่งเกิดขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีการรวมตัวทางเศรษฐกิจ ได้สร้างข้อตกลงระหว่างประเทศและพันธกรณีต่างๆ ก่อให้เกิดความร่วมมือและการแข่งขัน ซึ่งจะทำให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันในภูมิภาค มีข้อเรียกร้องให้ประเทศต้องปรับมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นกว่าเดิม การพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัย ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการ ส่งเสริมกระบวนการผลิตที่สะอาด ประหยัดการใช้ทรัพยากร ลดปริมาณของเสียและมลพิษได้มากขึ้น เทคโนโลยีชีวภาพจะเป็นโอกาสในการสร้างนวัตกรรมใหม่ ที่ทำให้ฐานทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นวัตถุดิบที่มีค่าในการสร้างความก้าวหน้าด้านการแพทย์ การเกษตร และอุตสาหกรรม

นอกจากนั้น โครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมผู้สูงอายุ พื้นฐานการศึกษาและระดับความรู้ที่สูงขึ้น และกระแสการอนุรักษ์และนิยมธรรมชาติมากขึ้น ได้ทำให้รูปแบบของสินค้าและบริการส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป สู่ความนิยมในสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงการรักษาสุขภาพ และนิยมการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศ ซึ่งได้สร้างโอกาสในการพัฒนาให้เกิดความสมดุลในระหว่างมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

จุดอ่อนและภัยคุกคาม

แม้ว่าความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเป็นจุดแข็งของประเทศมาแต่เดิม แต่ทิศทางการพัฒนาที่มุ่งใช้ประโยชน์ทรัพยากรเพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองโดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัด การขยายตัวของภาคเศรษฐกิจได้เพิ่มปริมาณของเสียและมลพิษที่เกินขีดความสามารถในการฟื้นตัว และการรองรับของระบบนิเวศ จนส่งผลกระทบต่อความสมดุลยั่งยืนของทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และการเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตที่เป็นปกติสุขของชุมชนและสังคมโดยรวม

จุดอ่อนที่สำคัญ คือ การบริหารจัดการแบบแยกส่วน โดยกลไกกฎหมายของรัฐได้แยกสังคมชุมชนออกจากทรัพยากร ละเลยรากฐานความสัมพันธ์ระหว่างวิถีการผลิต การดำรงชีวิตของชุมชน และการจัดการทรัพยากร ในขณะที่กลไกตลาดมุ่งใช้ทรัพยากรเป็นสินค้าในระบบตลาด ผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรถูกดึงเข้าสู่ศูนย์กลาง และไม่มีการกระจายผลประโยชน์ให้สังคมอย่างทั่วถึงเป็นธรรม

ในขณะที่นโยบายของรัฐบาลบูรณาการ ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ขาดองค์ความรู้และระบบข้อมูลที่เป็นเอกภาพ ทำให้เกิดข้อขัดแย้งทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ โดยเฉพาะนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น นโยบายส่งเสริมการเกษตรเชิงเดี่ยว ที่มีส่วนทำลายความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ ป่าไม้ การเร่งเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้และชายฝั่ง ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศที่เปราะบาง และแหล่งกำเนิดความหลากหลายทางชีวภาพ ขณะเดียวกันนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมของประเทศที่มุ่งเป้าหมายการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการจ้างงานเป็นหลัก ได้เปิดรับการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตของอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูงเข้าสู่ประเทศไทย ซึ่งจะเพิ่มปริมาณการปล่อยของเสียและการแพร่กระจายของมลพิษที่เป็นภาระในการบริหารจัดการต่อไป

นอกจากนี้ กระแสบริโภคนิยมและวงจรการใช้สินค้าที่สั้นลง ทำให้มีการใช้ทรัพยากรสิ้นเปลือง ปริมาณของเสียเพิ่มขึ้น ทั้งขยะชุมชน ขยะอุตสาหกรรม ของเสียอันตราย น้ำเสีย และอากาศเสีย รวมทั้งการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และก๊าซพิษ ที่ทำให้อุณหภูมิโลกร้อนขึ้น ส่งผลต่อการเสียดุลของระบบนิเวศเสียดุล และอาจทำให้อัตราการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตสูงขึ้น ทั้งอาจกลายเป็นข้อจำกัดตามอนุสัญญาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอีกด้วย การขยายตัวของเมือง ความหนาแน่นของประชากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาคเมือง ก่อให้เกิดความต้องการใช้ทรัพยากรเพิ่มขึ้น จนเกิดการแย่งชิงและกลายเป็นข้อขัดแย้งกับภาคชนบท

2 แนวคิดการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการประเมินสถานการณ์และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้เป็นที่ตระหนักว่า ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเคยเป็นจุดแข็งของประเทศ และเป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาและการดำรงชีวิตของชุมชนและสังคม ได้รับผลกระทบจากแบบแผนการพัฒนาที่ไม่สมดุล เนื่องจากได้ทำลายความสัมพันธ์ที่เคยเกื้อกูลกันระหว่างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางสังคม ที่จะส่งผลต่อความยั่งยืนของการพัฒนาในระยะยาว ในขณะที่ศักยภาพและโอกาสของประเทศ ในฐานะที่มีฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่อุดมสมบูรณ์สูงที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ยังไม่มีการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการในเชิงยุทธศาสตร์อย่างชัดเจน และหากไม่มีการปกป้องดูแลโดยเหมาะสม ก็จะทำให้ฐานทรัพยากรดังกล่าวเสื่อมโทรมอ่อนแอจนกลายเป็นข้อจำกัดได้

แนวคิดการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มุ่งสู่ความสมดุลประโยชน์ระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ ผลักดันให้เกิดกระบวนการเสริมสร้างทุนที่เกื้อกูลกันระหว่างทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีการกระจายประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับภาคส่วนต่างๆ ในทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจก ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตที่มีความขัดแย้งทำลายทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาสู่การผลิตที่สอดคล้องเชื่อมโยงกับฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และศักยภาพที่แท้จริงของสังคมและประเทศชาติ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างรากฐาน การพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืน ในที่สุด

3 เป้าประสงค์

การเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้คงความอุดมสมบูรณ์ เป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตของคนไทยให้มีความสุขได้อย่างยั่งยืน

4 พันธกิจ

เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ดังกล่าว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้กำหนดพันธกิจการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงบูรณาการกับทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคม ดังนี้

4.1 การรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดกรอบการพัฒนาที่คำนึงถึงข้อจำกัดและขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ

4.2 สร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ส่งเสริมสิทธิและบทบาทชุมชนท้องถิ่น ให้เป็นกลไกที่เข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยอาศัยองค์ความรู้ การเชื่อมโยงเครือข่าย และการกระจายอำนาจอย่างเป็นขั้นตอน

4.3 พัฒนาฐานทรัพยากร ให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (Value Creation) สร้างนวัตกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ โดยใช้องค์ความรู้สมัยใหม่มายกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้กลไกที่มีการคุ้มครองสิทธิชุมชนและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

4.4 สร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ควบคุมมลพิษที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพอนามัยของประชาชน โดยการปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่นำไปสู่ความยั่งยืน

5

ข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนา

5.1 การพัฒนาฐานความหลากหลายทางชีวภาพ

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพเป็นทั้งศักยภาพและโอกาสของประเทศไทย เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศ ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง วิธีการดำรงชีวิตของชุมชน ที่เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ ได้สะสมเป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา ในขณะเดียวกันโอกาสและบริบทการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ทั้งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีชีวภาพ สังคมผู้สูงอายุ กระแสสุขภาพและการนิยมธรรมชาติ จะทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นฐานการสร้างมูลค่าเพิ่มของภาคการผลิตและบริการ และเป็นวัตถุดิบสำคัญสำหรับการสร้างนวัตกรรมที่มีมูลค่าสูงในอนาคต จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพ สัมพันธ์กับทุกภาคส่วน สามารถบูรณาการเชื่อมโยงการเสริมสร้างทุนทั้ง 3 ด้าน เป็นประโยชน์กับสังคมทุกระดับ และสร้างสมดุลของการพัฒนาที่นำไปสู่สังคมที่มีความสุขได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพ แตกต่างจากแนวทางการพัฒนาแบบเดิมที่ใช้ทรัพยากรเป็นฐานการผลิต (Resource Based) รูปแบบดังกล่าว ทรัพยากรถูกใช้เป็นวัตถุดิบโดยตรง ไม่มีการสร้างมูลค่าเพิ่มหรือมีแต่่น้อยมาก ทรัพยากรจึงถูกใช้อย่างสิ้นเปลืองและได้รับการประเมินค่าต่ำกว่าที่เป็นจริง แต่เศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพ เน้นเรื่องการค้าค้นหาศักยภาพ ประเมินโอกาสและมูลค่าในอนาคต โดยมุ่งสร้างสรรค์คุณค่าของฐานทรัพยากรที่เชื่อมโยงวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ ซึ่งจะทำให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงคุณค่าของฐานทรัพยากรที่ต้องหวงแหนรักษาไว้ตลอดไป ตัวอย่างของการพัฒนาฐานความหลากหลายทางชีวภาพ และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น อุตสาหกรรมและบริการด้านสุขภาพ การใช้สมุนไพรเพื่อผลิตยาและเครื่องสำอาง เกษตรอินทรีย์ เกษตรยั่งยืน วนเกษตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประมงพื้นบ้าน การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ประมงพื้นบ้าน/ชายฝั่ง การผลิตของชุมชนจากภูมิปัญญาและพืชพรรณท้องถิ่น เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาฐานความหลากหลายทางชีวภาพภายใต้ระบบโครงสร้างเศรษฐกิจและกระบวนการพัฒนาแบบเดิม ที่มุ่งประโยชน์ทางเศรษฐกิจและกำไรสูงสุด เอื้อประโยชน์ต่อทุนขนาดใหญ่ ที่มีอำนาจในการจัดการปัจจัยการผลิต เทคโนโลยี ทุน และการตลาด

กลับจะยิ่งเป็นการทำลายฐานทรัพยากร และทำให้ความเข้มแข็งของชุมชนแตกสลายลง จึงต้องกำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างรอบคอบ โดยมุ่งเป้าหมายการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างทุนทางสังคม และการรักษาฐานทรัพยากรเป็นสำคัญ

ด้วยเหตุนี้ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควรเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนา เศรษฐกิจฐานความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มต้นจากการสร้างองค์ความรู้และภูมิคุ้มกัน เมื่อมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้แล้วอย่างมั่นคง จึงขยายโอกาสสร้างเครือข่าย ยกกระดับภูมิปัญญาและการผลิตในระดับท้องถิ่น จนสามารถเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจระดับประเทศและการส่งออกได้ตามศักยภาพ

การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพอาจเริ่มต้นหรือมีเป้าหมายที่ต่างกัน บางชุมชนอาจมีเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเองจากทรัพยากรท้องถิ่นโดยไม่ต้องยกระดับไปสู่อุตสาหกรรม ชุมชน บางชุมชนอาจต้องการเพียงความร่วมมือระหว่างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแก่ชุมชน ในขณะที่บางชุมชนอาจจะดำเนินการไปถึงการค้าระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ประเด็นที่สำคัญคือควรต้องยึดหลักความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ด้วยความรอบรู้ และอยู่บนพื้นฐานคุณธรรมตามหลักการ เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน โดยมีแนวทางดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

5.1.1 จัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกัน

แม้ว่าประเทศไทยจะมีทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่อุดมสมบูรณ์ และมีการสะสม องค์ความรู้ที่เกิดจากการดำรงชีวิตและการใช้ประโยชน์ฐานทรัพยากรของชุมชนมาแต่เดิม แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังไม่มี การเชื่อมต่อกับองค์ความรู้สมัยใหม่ ทำให้ฐานความรู้ของประเทศ โดยภาพรวมยังไม่เข้มแข็ง และขณะนี้ไม่มีทั้งโอกาสและภัยคุกคามจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ดังนั้น การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพควรเริ่มต้นจากการสร้างองค์ความรู้และภูมิคุ้มกันก่อนเป็นลำดับแรก โดยเฉพาะการสร้างฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะใช้เป็นกลไกการบริหารจัดการ ปกป้องพันธุกรรมและสิทธิชุมชน

แนวทางดำเนินงาน

1) พัฒนาระบบฐานข้อมูล วางระบบการจัดการฐานข้อมูลและสร้างศูนย์ ข้อมูลระดับชาติด้านทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งจัดทำระบบข้อมูลท้องถิ่นที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วม โดยภาครัฐและภาคีการพัฒนา ช่วยพัฒนาระบบการเก็บและบันทึกข้อมูลฐาน ภูมิปัญญาทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน จัดทำระบบฐานข้อมูลงานวิจัยที่สามารถเชื่อมโยงใช้ ประโยชน์ร่วมกันได้ โดยให้มีระบบการบริหารจัดการที่สามารถคุ้มครองการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ เพื่อการค้าโดยไม่เป็นธรรม

2) สร้างองค์ความรู้และบุคลากร สร้างระบบการเรียนรู้และจิตสำนึกของ ชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างองค์ความรู้ และบุคลากร จัดทำหลักสูตรด้านความหลากหลายทางชีวภาพทั้งการฟื้นฟู อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะเรื่องสุขภาพโดยวิถีธรรมชาติ การแพทย์แผนไทย และเกษตรธรรมชาติ ถ่ายทอดภูมิ ภูมิปัญญาให้สืบทอดอย่างเป็นระบบ ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดตั้ง โรงพยาบาลแพทย์แผนไทยทุกภูมิภาค รวมทั้งระดมให้ความรู้เรื่องสิทธิบัตร สร้างความตื่นตัว ความ ห่วงแหนงภูมิปัญญาไทย และเผยแพร่ความรู้แก่สาธารณชน

3) ส่งเสริมการวิจัยพัฒนา ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ใหม่ สนับสนุนวิธีการวิจัยและพัฒนาความร่วมมือระหว่างนักวิชาการและชุมชนให้ความสำคัญกับงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของภาคเศรษฐกิจท้องถิ่นหรือการวิจัยเพื่อทดแทนการนำเข้า เช่น พัฒนาบริการด้านสุขภาพสมุนไพร สร้างผลิตภาพเกษตรปลอดภัย การปรับปรุงพันธุ์และพัฒนาเมล็ดพันธุ์ รวมทั้งวิจัยและพัฒนาเพื่อยกระดับองค์ความรู้ภูมิปัญญา สร้างสรรค์คุณค่าของผลิตภัณฑ์และสร้างนวัตกรรมที่เป็นสินค้าท้องถิ่น

4) คัดกรองทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพจากการคุกคามภายนอก โดยเฉพาะจากพันธกรณีระหว่างประเทศ และข้อตกลงการเปิดเขตการค้าเสรี มีมาตรการเชิงรุกเพื่อป้องกันการค้าสัตว์ป่าที่มีชีวิต ที่อาจทำให้การเข้าถึงเพื่อใช้ประโยชน์ฐานทรัพยากรของชุมชนมีปัญหาในอนาคต สร้างกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เปิดกว้าง เพื่อพิจารณาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มต่างๆ อย่างรอบคอบ โดยสร้างกลไกภายในทั้งด้านกฎหมายและการบริหารจัดการที่เข้มแข็งโปร่งใส ก่อนการรับรองพันธกรณีระหว่างประเทศ รวมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระดับภูมิภาค และกำหนดจุดยืนร่วมกันในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ

5) สร้างระบบการคุ้มครองสิทธิชุมชนและการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม ทั้งในแง่ของกฎหมาย มาตรการ การจัดตั้งองค์กรโดยการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีกลไกปกป้องพันธุกรรมและสิทธิภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการเฝ้าระวัง กำกับดูแล กำหนดเงื่อนไขการเข้าถึงทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งเพื่อการศึกษาและการใช้ประโยชน์ รวมทั้งสร้างกลไกการตอบแทนผลประโยชน์แก่ชุมชนที่เป็นเจ้าของพันธุกรรมและภูมิปัญญา เมื่อมีการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

6) อนุรักษ์ฟื้นฟูความหลากหลายของพันธุกรรมท้องถิ่น เพื่อรักษาความหลากหลายของสายพันธุ์ที่เชื่อมโยงกับระบบนิเวศ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน โดยเฉพาะการคุ้มครองสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ การอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมือง และพืชพรรณซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและประเทศ สร้างธนาคารทรัพยากรพันธุกรรมของทรัพยากรชีวภาพทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ พัฒนากลไกมาตรการในการรักษาความปลอดภัยทางชีวภาพ และการป้องกันชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน

5.1.2 ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างความมั่นคงของภาคเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน

ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาฐานความหลากหลายทางชีวภาพ คือ บทบาทของชุมชน ที่เริ่มจากการพึ่งตนเองจนเกิดความเข้มแข็งแล้ว จึงขยายโอกาสไปสู่การผลิตเพื่อการค้า โดยชุมชนที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอาศัยอยู่รายรอบฐานทรัพยากร จะสามารถนำทรัพยากรมาใช้ในการพึ่งตนเองในการดำรงชีพ สร้างความมั่นคงทางอาหารและสุขภาพ เมื่อชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ ควรสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรองค์ความรู้ และสร้างตลาดท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาจนสามารถเริ่มสร้างนวัตกรรมสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า โดยความร่วมมือจากเครือข่ายต่างๆ และมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเหมาะสม

แนวทางดำเนินงาน

1) ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและสุขภาพ ที่นำไปสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน พื้นฟูวิถีชีวิตและส่งเสริมรูปแบบการผลิตของชุมชนที่พึ่งตนเองด้านอาหารและสุขภาพด้วยทรัพยากรท้องถิ่น โดยการสร้างความหลากหลายให้เกิดขึ้นในชุมชน และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่สร้างขึ้น ควรเผยแพร่รูปธรรมตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ และประสานให้เกิดการเรียนรู้และความร่วมมือกับชุมชนที่เข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

2) สนับสนุนภาคการผลิตและบริการที่ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการ โดยพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีอำนาจในการจัดการผลิต การตลาด และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น บริการสุขภาพ เกษตรอินทรีย์ สมุนไพร ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ อาหารสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการวิเคราะห์ทิศทางและโอกาสทางการตลาด จัดทำแผนที่นำทางของการพัฒนาและแนวทางส่งเสริมในภาพรวม โดยเริ่มต้นจากการสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจให้เข้มแข็งขึ้นมาเป็นลำดับ ส่งเสริมการรวมตัว เชื่อมโยงขยายเครือข่าย เพื่อสร้างฐานการผลิตและการตลาดที่เข้มแข็ง

3) พัฒนาบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง โดยการฝึกอบรมพัฒนาทักษะด้านการผลิต การจัดการ และการตลาด โดยสร้างตัวอย่างที่ได้มาตรฐานเพื่อการเรียนรู้ ส่งเสริม SME ให้มีระบบการจัดการที่ดี มีการรวมกลุ่มเพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจการ สนับสนุนการวิจัยตลาดของสินค้าและบริการที่เชื่อมโยงกับความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น นวดไทย สปา อาหาร เกษตรปลอดภัย ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ เพื่อรักษาขีดความสามารถ และพัฒนาให้ก้าวหน้า ควรสร้างบุคลากรและแรงงานให้เพียงพอ สอดคล้องกับทิศทางการขยายตัวและสนองตลาดที่กว้างขวางขึ้น

5.1.3 พัฒนาขีดความสามารถและสร้างนวัตกรรมจากทรัพยากรชีวภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ

การยกระดับการผลิตเพื่อการแข่งขัน ควรดำเนินการเมื่อชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความพร้อมในด้านพื้นฐานองค์ความรู้ที่เป็นระบบ และสามารถดูแลปกป้องฐานทรัพยากรได้อย่างเข้มแข็งแล้ว ซึ่งจะต้องคำนึงถึงศักยภาพและความพร้อมอย่างรอบคอบ เพื่อเริ่มสร้างนวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยกระดับให้สูงขึ้น โดยพิจารณาจากกระแสการเติบโตและความต้องการในตลาด ควรวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นจุดแข็งของประเทศอย่างต่อเนื่อง ส่วนการพัฒนาสินค้าที่ต้องใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยี และการลงทุนระดับสูง อาจต้องพึ่งพาต่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะเทคโนโลยีชีวภาพ การผลิตสารสกัด อุตสาหกรรมยา ควรดำเนินการเมื่อประเทศมีการสะสมทุน และมีองค์ความรู้ของตนเองอย่างเพียงพอแล้วจึงยกระดับสู่การพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อการค้าในขั้นต่อไป

แนวทางดำเนินงาน

1) สร้างนวัตกรรมจากทรัพยากรชีวภาพที่มีการสะสมองค์ความรู้ อย่างเพียงพอ พัฒนาจากฐานความต้องการตอบสนองตลาดที่กำลังขยายตัว เช่น นวัตกรรมเพื่อเพิ่มผลิตภาพเกษตรอินทรีย์ อาหารสุขภาพ สมุนไพร ควรกำหนดจุดยืนที่ชัดเจนในเรื่องอุตสาหกรรมยา และอุตสาหกรรมอาหาร ที่เน้นความเป็นผลิตภัณฑ์ธรรมชาติที่ได้มาตรฐาน มีคุณภาพสูง มีเป้าหมาย

สนับสนุนความต้องการภายในประเทศ ลดการพึ่งพาภายนอก กำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนา
นวัตกรรม โดยใช้ระดับเทคโนโลยีที่เหมาะสมเชื่อมโยงกับศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้าง
นวัตกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศจากฐานความเข้มแข็งภายใน

**2) ยกระดับมาตรฐานความปลอดภัยของอาหาร สมุนไพร และ
ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ** ให้สอดคล้องกับการสร้างสังคมแห่งสุขภาพ สร้างความมั่นใจให้ผู้บริโภค
พัฒนากระบวนการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐาน ต้องมีระบบให้การรับรองโดยความร่วมมือของหลาย
หน่วยงาน เช่น GAP GMP ออย. สมอ. การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ รวมทั้งต้องมี
Clinical Study เกี่ยวกับสมุนไพร และแพทย์แผนไทยด้วย

3) ส่งเสริมการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่าย พัฒนาวิสาหกิจชุมชน
ผู้ประกอบการรายย่อย และภาคธุรกิจในกลุ่มการผลิต การค้า และบริการ ที่สามารถสร้างเอกลักษณ์
เฉพาะถิ่นได้เชื่อมโยงเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและขยายสู่ระดับประเทศ

4) สร้างค่านิยมและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่เป็นจุดแข็งของประเทศ โดย
ใช้เรื่องสุขภาพเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างกระแส เช่น สังคมแห่งสุขภาพ วิถีธรรมชาติ อาหารปลอดภัย
ครัวของโลก เพื่อเชื่อมโยงกับฐานเศรษฐกิจ ทรัพยากร ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของสังคมไทย โดย
ส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้สนใจภูมิปัญญาไทยให้มากขึ้น เผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้เกิดขึ้นทุกระดับของ
สังคม เพื่อสร้างแรงขับเคลื่อนด้านอุปสงค์ (Demand Driven) ที่ก่อให้เกิดการขยายจากระดับประเทศ
ไปสู่การแข่งขันในตลาดโลก

5.2 การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

ฐานทรัพยากรของประเทศมีปัจจัยคุกคามจากการแสวงประโยชน์ และการพัฒนาที่
ไม่สมดุลเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก การสร้างความมั่นคงและการปกป้องฐาน
ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ไม่สามารถอาศัยกลไกการบริหารจัดการของภาครัฐเพียงส่วนเดียว จำเป็นต้อง
กระจายอำนาจการจัดการ โดยทำให้ชุมชน ท้องถิ่น และสังคมส่วนรวมตระหนักถึงคุณค่าของฐาน
ทรัพยากร ที่สามารถสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต การมีสุขภาพอนามัยที่ดี รวมถึงเป็นปัจจัย
สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจระดับต่างๆ การปกป้องฐานทรัพยากรจึงเป็นประโยชน์ร่วมกันของทุก
คนในสังคม ซึ่งจะทำให้ทุกภาคส่วนร่วมกันดูแลสร้างความมั่นคงให้กับฐานทรัพยากรของประเทศ
ตลอดไป

5.2.1 การจัดการฐานทรัพยากรโดยส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการ มีส่วนร่วม

การตระหนักว่าฐานทรัพยากรเป็นทรัพย์สินร่วมของสังคม ทุกคนมีส่วนได้รับ
ประโยชน์และมีส่วนในการรับผิดชอบโดยเท่าเทียมกัน จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนบทบาทการบริหาร
จัดการให้เกิดลักษณะกระจายอำนาจ และส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม โดยมีองค์ความรู้ การ
เสริมสร้างศักยภาพ และจิตสำนึก เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการตัดสินใจ เพื่อรักษาสมดุลระหว่าง
การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ระหว่างผลประโยชน์ระยะสั้นกับผลประโยชน์ระยะยาว และระหว่าง
ผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่างๆ นอกจากนี้ ยังจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เป็นความร่วมมือกัน
ระหว่างภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน ชุมชน ท้องถิ่น และนักวิชาการ เพื่อให้เกิด
พลังขับเคลื่อนทางสังคมอย่างแท้จริง

แนวทางดำเนินงาน

1) ส่งเสริมสิทธิชุมชนในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากร โดยกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรให้ชุมชนท้องถิ่นที่มีศักยภาพ สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วม การสร้างความเข้มแข็งและเครือข่ายชุมชน เชื่อมโยงการจัดการทรัพยากรกับการผลิตของชุมชน สนับสนุนการกระจายสิทธิการถือครองที่ดิน การจัดตั้งป่าชุมชน การจัดการประมง ทะเล และทรัพยากรชายฝั่ง การจัดการลุ่มน้ำ การฟื้นฟูระบบนิเวศ สร้างความหลากหลายทางชีวภาพ ขยายพันธุ์พืชประจำถิ่น สมุนไพร พืชอาหาร พืชพรรณที่หายากและมีมูลค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหาร และการดำรงชีวิต ซึ่งจะทำให้ชุมชนที่อยู่รอบระบบนิเวศและฐานทรัพยากร เป็นฐานเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งในการฟื้นฟูรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

2) ทบทวนนโยบายและโครงสร้างกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของรัฐ และการแปลงสิทธิของรัฐให้เป็นของบุคคล และการจัดการทรัพยากรระหว่างประเทศ ซึ่งเกี่ยวข้องกับนโยบายการให้สัมปทาน การแปลงสิทธิเป็นทุน การบุกเบิกที่ดินทำกินและครอบครองทำประโยชน์ เพื่อให้สิทธิดังกล่าวไม่กีดกันการเข้าถึงทรัพยากร ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และให้ครอบคลุมถึงการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในการดูแลรักษาทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดระบบการจัดการร่วมกันระหว่างรัฐ ชุมชน และคนในสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งการเตรียมการเพื่อรองรับประเด็นเกี่ยวกับสิทธิของรัฐในการจัดการทรัพยากรระหว่างประเทศ เช่น แม่น้ำที่เป็นพรมแดนระหว่างประเทศ และน่านน้ำในทะเล เป็นต้น

3) กำหนดแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ให้ความสำคัญกับการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการจัดการเชิงพื้นที่ โดยคำนึงถึงสภาพทางภูมิศาสตร์และขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ กำหนดมาตรการและประเภทกิจกรรมที่จะดำเนินการในพื้นที่ที่มีความเปราะบางเชิงนิเวศ

4) ส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากร โดยการศึกษาวิจัย ค้นหาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน ตามลักษณะของระบบภูมินิเวศน์ ในการดูแลฟื้นฟูฐานทรัพยากร ดิน ลุ่มน้ำ ป่าไม้ ป่าชายเลน ส่งเสริมบทบาทของผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน และการสร้างเครือข่ายทางสังคม

5) สร้างองค์ความรู้และฐานข้อมูลระบบนิเวศและชีวมณฑล ติดตามการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่สำคัญ เช่น ป่าต้นน้ำลำธาร ลุ่มน้ำ ระบบนิเวศชายฝั่ง แหล่งกำเนิดความหลากหลายทางชีวภาพ โดยสนับสนุนการวิจัยร่วมระหว่างภาคีวิชาการกับชุมชนท้องถิ่น จัดทำระบบฐานข้อมูลที่ต้องเป็นเอกภาพ โดยกระบวนการมีส่วนร่วม เผยแพร่ต่อชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างฐานองค์ความรู้และใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากร

5.2.2 ปกป้องฐานทรัพยากรเพื่อรักษาความสมดุลยั่งยืนของระบบนิเวศ

วิถีการดำรงชีวิตที่เป็นปกติสุขของสังคมชุมชน รวมถึงการเติบโตเข้มแข็งของภาคการผลิต ทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม ท่องเที่ยวและบริการ ล้วนมีปัจจัยอิงอาศัยฐานทรัพยากร และความหลากหลายทางชีวภาพที่อุดมสมบูรณ์ การสูญเสียระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพเป็นความเสียหายที่ไม่สามารถฟื้นคืนกลับได้ และส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางทั้งในระยะ

สั้นและระยะยาวต่อการรักษาความสมดุลของฐานทรัพยากรและความยั่งยืนของฐานการผลิต จำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้ จิตสำนึก และพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ เพื่อปกป้องฐานทรัพยากรและรักษาสมดุลของระบบนิเวศไว้ให้ยั่งยืน

แนวทางดำเนินงาน

1) ปฏิรูประบบการจำแนกประเภทพื้นที่คุ้มครอง ให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริง และสภาพชีวมณฑล (Biosphere reserve) กำหนดพื้นที่คุ้มครองที่เปราะบาง มีความสำคัญในเชิงนิเวศ เป็นแหล่งกำเนิดความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อหยุดยั้งการทำลายและใช้ประโยชน์พื้นที่จากการพัฒนาโดยเฉพาะพื้นที่ที่ไม่สามารถสร้างทดแทนได้ เช่น ป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำ และป่าต้นน้ำลำธาร โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและชุมชนในพื้นที่

2) จัดระบบการฟื้นฟูฐานทรัพยากรและระบบนิเวศที่สำคัญ เพิ่มพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญเชิงนิเวศเป็นแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ หรือกำหนดเขตอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อการใช้ทรัพยากร เพื่อปล่อยให้ธรรมชาติเกิดการฟื้นตัว เพิ่มพื้นที่สวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์ เชื่อมโยงงานคุ้มครองเขตพื้นที่อนุรักษ์ ทั้งอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หน่วยพิทักษ์ป่าชายเลน กับงานคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ โดยสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ กำลังคน และงบประมาณ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและบทบาทการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชนท้องถิ่น

5.2.3 การปรับแบบแผนการผลิตและพฤติกรรมบริโภคเพื่อลดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตลอดเวลาที่ผ่านมา โครงสร้างการผลิตและบริการของไทยใช้ทรัพยากรเป็นฐานหลัก (Resources-Based Production and Services) อย่างสิ้นเปลือง ไม่คุ้มค่า และเมื่อยิ่งผนวกกับความต้องการของตลาดจากภายนอกประเทศ กระแสการบริโภคแบบวัตถุนิยมที่ชอบความหรูหราฟุ่มเฟือย ซึ่งถูกโหมกระพือโดยสื่อในรูปแบบต่างๆ ยิ่งทำให้คนเกิดความต้องการบริโภคในสินค้าที่ไม่มีความจำเป็น ฟุ่มเฟือยขึ้น ยิ่งทำให้ทรัพยากร ลดลงอย่างรวดเร็ว จนไม่สามารถเกิดหรือสร้างขึ้นใหม่ได้ทันกับความต้องการใช้ได้ ทั้งยังปล่อยของเสียที่เหลือจากการใช้ดังกล่าว ให้เป็นภาระในการบำบัดและกำจัด ซึ่งบางประเภทก็เป็นสารอันตราย ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตของสาธารณชนอีกด้วย ดังนั้น เพื่อให้ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกลับมาเป็นฐานในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อีกครั้งหนึ่ง จึงควรส่งเสริมให้มีการปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตและการบริโภคทั้งในภาคอุตสาหกรรม เกษตร และบริการ ให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ด้วยกระบวนการผลิตและบริการที่สะอาด (Cleaner Production – CP) รวมทั้งจำเป็นต้องเร่งปลูกจิตสำนึกและสร้างค่านิยมใหม่ เรื่องการบริโภคอย่างพอเพียงและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสาธารณชนให้มุ่งสู่ความยั่งยืนมากขึ้น สร้างอุปสงค์ในสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างเพียงพอที่จะจูงใจให้ผู้ประกอบการปรับเปลี่ยนวิธีการมาผลิตสินค้าและบริการประเภทนี้มากขึ้น พร้อมทั้งสร้างความรู้และความเข้าใจให้สาธารณชนเห็นประโยชน์และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภค ด้วยกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนา ดังนี้

แนวทางดำเนินงาน

1) ส่งเสริมการผลิตที่สะอาดในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมขนาดกลาง ขนาดเล็กที่ก่อมลพิษ และสนับสนุนการวิจัยเทคโนโลยีสะอาด และพลังงานทดแทน รวมทั้งขยายผลประสบการณ์เรียนรู้ด้านการผลิตที่สะอาด จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ พัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยีสะอาด โดยเฉพาะสำหรับ SMEs ในกลุ่มวิสาหกิจ และคู่ค้าธุรกิจ (Greening Supply Chain) ควบคู่ไปกับการใช้ มาตรการทางการเงินสนับสนุนผู้ประกอบการที่ใช้กระบวนการผลิตที่สะอาด โดยผลักดันให้สถาบันการเงินมีนโยบายให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้ประกอบการที่ใช้กระบวนการผลิตที่สะอาด เช่น ออกมาตรการจูงใจให้ธนาคารใช้หลักการ CP เป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์การพิจารณาการให้กู้ รวมทั้งการให้กู้จากกองทุนสิ่งแวดล้อมในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น ตลอดจนส่งเสริมให้พิจารณานำค่าใช้จ่ายในการจัดการสิ่งแวดล้อมคิดรวมเข้าไว้ในต้นทุนการผลิตสินค้าและบริการด้วย

2) ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรยั่งยืนเพื่อลดการใช้สารเคมีในภาคเกษตร โดยส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสะอาดในภาคเกษตร ส่งเสริมการทำเกษตรโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ พัฒนาถ่ายทอดเทคนิคและความรู้ด้านเกษตรยั่งยืน มีการประกันความเสียหายผลผลิตจากการปรับเปลี่ยนการทำเกษตรกระแสหลักมาทำเกษตรยั่งยืน พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายด้านการตลาดรองรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการนำวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรมาใช้ประโยชน์

3) ส่งเสริมการใช้สินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยให้ภาครัฐเป็นผู้นำ เช่น ปรับวิธีการจัดซื้อ จัดจ้างของภาครัฐ ให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Government Procurement) รวมทั้งกำหนดและให้รางวัลกับหน่วยงานที่เป็นองค์กรสีเขียวของภาครัฐ (Green Government Office) เป็นต้น ตลอดจนส่งเสริมการจัดซื้อที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในองค์กรภาคเอกชนผ่านห่วงโซ่อุปทานสีเขียวหรือการจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจ (Greening the Supply Chain)

4) รณรงค์สร้างค่านิยม และเผยแพร่ความรู้ รวมทั้งให้การศึกษาแก่ประชาชนเรื่องการบริโภคที่ยั่งยืน รวมทั้งประชาสัมพันธ์เผยแพร่ และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และผลกระทบทางสุขภาพของสินค้าและบริการต่างๆ จากกระบวนการผลิตที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแก่สาธารณชน

5) ส่งเสริมการประยุกต์ใช้กลไกทางเศรษฐศาสตร์เพื่อให้เกิดการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน รวมทั้งปรับโครงสร้างภาษีเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อนำค่าความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมมาคิดเป็นต้นทุนของผู้ก่อมลพิษ เพื่อให้ผู้ก่อมลพิษตระหนักถึงต้นทุนที่แท้จริงของการก่อมลพิษ การกำหนดราคาของสิ่งแวดล้อมไว้ในต้นทุนของผู้ผลิตและในต้นทุนของสินค้าและบริการเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการจูงใจให้เปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตและบริโภค โดยให้มีการพิจารณาเก็บภาษีสิ่งแวดล้อม เช่น ภาษีบรรจุก๊าซ การเก็บอัตราภาษีที่แตกต่างสำหรับสินค้าที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้และสินค้าที่เป็นของเสียอันตราย รวมทั้งการเก็บค่าธรรมเนียมการปล่อยมลพิษกับโรงงานที่ก่อมลพิษสูง การมัดจำและคืนซาก (Deposit-Refund) การเก็บภาษี หรือค่าธรรมเนียมการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรอันเป็นทรัพย์สินร่วมของสังคม และกำจัดและบำบัดของเสีย ให้เกิดความ เป็นธรรม เป็นต้น

6) สร้างจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้ประกอบการให้เกิดสำนึกและมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยอาจมีการให้สิ่งจูงใจทางสังคม (Social Incentive) เช่น การประกาศเกียรติคุณ เป็นต้น สร้างความเข้าใจให้ผู้ประกอบการตระหนักว่า นอกจากผู้ประกอบการที่ก่อมลพิษจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้ว ภาพพจน์ของสถานประกอบการและผลิตภัณฑ์ที่ผลิตออกจำหน่ายยังจะต้องเสียหาย และได้รับการต่อต้านจากผู้บริโภคอีกด้วย

7) ส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสินค้าปลอดสารพิษ เช่น ชมรมเกษตรปลอดสารพิษ ชมรมด้านการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น เพื่อเป็นช่องทางที่ช่วยให้ผู้ซื้อและผู้ขายสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้แลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน และเอื้อต่อการได้รับข้อมูลข่าวสารและการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ซึ่งเป็นการขยายตลาดของผู้ผลิตสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

5.2.4 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดมลพิษและควบคุมกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต

การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขปัญหาแบบแยกส่วนและแก้ที่ปลายเหตุ จึงขาดประสิทธิภาพ การควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเมืองยังไม่สามารถดำเนินการได้ดี ทั้งปัญหาขยะ น้ำเสีย และฝุ่นละออง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเมือง ซึ่งเป็นเขตที่มีประชากรอาศัยอยู่มากและหนาแน่น มีการบริโภคและปล่อยของเสียที่เหลือจากการบริโภคมากตามไปด้วย จนกระทั่งในหลายพื้นที่ปริมาณของเสียดังกล่าวเพิ่มขึ้นจนเกินขีดความสามารถในการรองรับหรือบำบัดของธรรมชาติ หรือที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือเกินขีดความสามารถในการบำบัดและกำจัดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง ดังนั้น ในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ที่จะช่วยให้เกิดการประหยัดค่าใช้จ่ายได้ดีที่สุดก็คือ การป้องกันมิให้เกิดหรือควบคุมมลพิษตั้งแต่แหล่งกำเนิด ซึ่งจะทำให้มีมลพิษออกมาน้อยที่สุด โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบายการพัฒนา ทั้งในระดับภาพรวม พื้นที่ และรายสาขา การควบคุมอุตสาหกรรมหรือกิจกรรมที่ก่อมลพิษสูง การจัดเขตการใช้พื้นที่เพื่อให้ควบคุมมลพิษได้ง่าย การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองโดยการกำหนดทิศทางและจัดระเบียบเมือง ลดปริมาณของเสียทางด้านอุปสงค์จนถึงการบริหารจัดการที่ปลายเหตุ คือบำบัดและกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยกลยุทธ์และแนวทางต่างๆ ดังนี้

แนวทางดำเนินงาน

1) ผลักดันระบบประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment - SEA) ในระดับพื้นที่และระดับสาขา ตั้งแต่ขั้นการกำหนดนโยบาย เพื่อมิให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างไม่คุ้มค่า ทำลายแหล่งทรัพยากร รวมทั้งใช้ประโยชน์และปล่อยของเสียจนเกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และความสามารถในการบริหารจัดการ

2) ปรับแนวทางและมาตรการส่งเสริมการลงทุนให้คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพื่อมิให้อุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูง หลีกเลียงกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมจากประเทศที่มีกฎระเบียบที่เข้มงวดกว่าเข้ามาสร้างมลพิษสะสมในประเทศไทย

3) กำหนดเขตการใช้ที่ดิน (Zoning) โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ต้นน้ำ รวมทั้งกำหนดประเภทและเขตอุตสาหกรรมที่ก่อกมลพิษสูง เพื่อให้สามารถควบคุมมลพิษได้มีประสิทธิภาพดีขึ้น โดยกำหนดให้ต้องจัดทำแนวเขตกันชน ระหว่างเขตอุตสาหกรรมกับเขตที่อยู่อาศัยของชุมชน

4) กำหนดตัวชี้วัดผลกระทบต่อสุขภาพจากนโยบายและโครงการพัฒนา โดยจัดทำระบบประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment - SIA) และการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment - HIA) ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment - EIA) รวมทั้งนำผลกระทบในมิติด้านสุขภาพคิดรวมในการคำนวณหาสัดส่วนระหว่างผลตอบแทนและต้นทุน (Benefit/Cost Ratio) ของโครงการพัฒนา ทั้งภาครัฐและเอกชน ด้วย

5) กำหนดทิศทางและจัดระเบียบการเติบโตของชุมชนทุกระดับ โดยคำนึงถึงศักยภาพของธรรมชาติ ระบบวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม โครงสร้างพื้นฐาน และการบริการสาธารณะ เพื่อลดผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม จากการขยายตัวของเมือง

6) ลดปริมาณขยะ (Reduce) และนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Reuse and Recycle) ให้มากขึ้น โดยสร้างแรงจูงใจให้เกิดการลดและคัดแยกขยะ ณ แหล่งกำเนิด เช่น ครั้วเรือน เป็นต้น พัฒนาระบบรวบรวมและเก็บขนขยะที่คัดแยกแล้ว สนับสนุนการสร้างธุรกิจชุมชน และธุรกิจเอกชนจากการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ อันทำให้สามารถยกระดับรายได้ให้ครัวเรือน หรือสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่สามารถนำผลตอบแทนที่ได้มาใช้ในการจัดสวัสดิการชุมชนได้ สร้างอุปสงค์และตลาดผลิตภัณฑ์รีไซเคิล เพื่อให้เกิดธุรกิจจากผลิตภัณฑ์รีไซเคิล ที่ต่อเนื่องและยั่งยืน ตลอดจนสนับสนุนการลงทุนในระบบและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนธุรกิจการนำของเสียหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่

7) เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะอันตราย และขยะติดเชื้อ โดยปรับปรุงระบบรวบรวม ขนย้าย กำจัด และมีมาตรการเฝ้าระวังที่มีประสิทธิภาพ

8) ควบคุมมลพิษจากภาคขนส่ง โดยการสนับสนุนการใช้เครื่องยนต์และพลังงานสะอาด ควบคู่กับการแก้ไขปัญหาจราจรติดขัดและส่งเสริมการใช้ระบบขนส่งมวลชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น การกำหนดให้รถโดยสารประจำทางที่ให้บริการในเขตเมือง ที่มีผู้อยู่อาศัยและการจราจรหนาแน่น ต้องใช้เครื่องยนต์ที่ได้มาตรฐาน เช่น Euro II และใช้พลังงานที่สะอาด เช่น NGV เป็นต้น

9) ปรับปรุงและฟื้นฟูระบบน้ำเสียรวมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่ชำรุดและไม่สามารถให้บริการได้ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขยายบริการให้ครอบคลุมพื้นที่ รวมทั้งติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียแบบติดกับที่ และแบบกลุ่มอาคาร สำหรับพื้นที่ที่ไม่สามารถก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวมได้

6

บทบาทของภาคีการพัฒนา

ทุกคนในสังคมต่างได้รับผลกระทบและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากการเปลี่ยนแปลงของทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้น เพื่อให้ผลของการพัฒนาทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถตอบสนององวัตถุประสงค์ร่วมกัน ในการมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุล จำเป็นต้องสร้างกลไกการมีส่วนร่วม ตลอดกระบวนการพัฒนา ภายใต้หลักธรรมาภิบาล โดยมีบทบาทที่แตกต่างกันไป ดังนี้

6.1 ภาครัฐ ทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น จะต้องปรับบทบาทจากผู้ควบคุมและสั่งการ มาเป็นผู้ประสานงานและอำนวยความสะดวก เพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลไกการมีส่วนร่วม และจะมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงภาคเศรษฐกิจและภาคชุมชน สังคม เข้าด้วยกัน ในส่วนของการช่วยสนับสนุนชุมชนนั้น ภาครัฐต้องสนับสนุนในเรื่องสิทธิการดูแลทรัพยากร และการพัฒนาองค์ความรู้ รวมทั้งกำหนดกติกาสร้างความยุติธรรมระหว่างการใช้ประโยชน์โดยภาคการผลิตและชุมชน ในรูปของการปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมาย เครื่องมือด้านการเงิน การคลัง และกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยใช้กลไกและการเข้าถึงฐานข้อมูลที่เป็นจริงและถูกต้องเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

6.2 ภาคเอกชน ภาคธุรกิจเอกชนจะมีบทบาทในส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพด้านนวัตกรรมและการตลาด ภาคเอกชน จะต้องมีการริเริ่มทางด้านสิ่งแวดล้อม มีความรับผิดชอบต่อผลกระทบด้านมลพิษ และมีความยุติธรรมในการแบ่งปันผลประโยชน์ ระหว่างเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและเจ้าของเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการใช้ฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งสนับสนุนการเงินแก่ชุมชนในการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

6.3 ภาควิชาการ สถาบันการศึกษาจะมีส่วนสำคัญในการวิจัยและพัฒนา ให้การศึกษา เพื่อสร้างองค์ความรู้ และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำวิจัยร่วมกับชุมชน ทำหน้าที่ประสานเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจและชุมชน

6.4 องค์กรพัฒนาเอกชน จะมีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวไปให้แก่ชุมชน และเป็นพี่เลี้ยงที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการเข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และบริหารจัดการฯ ซึ่งจะครอบคลุมถึงการใช้ประโยชน์จากทุนทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างรู้ค่าและอนุรักษ์ตามขอบเขตแห่งสิทธิการจัดทำแผนชุมชนของตนเอง สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่มีต่อท้องถิ่น รวมทั้งทำหน้าที่ตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ

6.5 ภาคองค์การชุมชนและประชาชน นับเป็นภาคที่อยู่ใกล้ชิดและได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของทุนทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอันเป็นฐานในการดำรงและรักษาคุณภาพชีวิตโดยตรง ดังนั้นจึงต้องเข้าใจถึงผลประโยชน์ที่ยั่งยืนของความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการพัฒนา สร้างความเข้มแข็งโดยการสร้างประชาคมและเครือข่ายในระดับพื้นที่ การถ่ายทอดและยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการร่วมกับความรู้สมัยใหม่ และมีแผนการจัดการร่วมกัน ภายใต้การยอมรับในสิทธิการใช้ประโยชน์และบริหารจัดการที่ยุติธรรม และมีความชัดเจนในความเป็นเจ้าของสิทธิหรือทรัพย์สินของรัฐและคนไทยทุกคน

6.6 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคการเมือง สร้างองค์ความรู้ เพิ่มบทบาทการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น ต้องสนับสนุนการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม สนับสนุนการนำแผนพัฒนาฯ ไปใช้ในแนวทางที่โปร่งใสอย่างจริงจัง

6.7 สื่อมวลชน ควรผลิตสื่อที่สร้างสรรค์ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

